

Vold og trusler - forebygge, avdekke, avverge og følge opp seksuelle overgrep

Gjelder for: Hele SiV
Dokumenttype: Retningslinje
Sist endret: 30.09.2025

1. HENSIKT

Sørge for at helseforetakets ansvar iht. [spesialisthelsetjenestelovens §2-1 f](#) ivaretas ved å forebygge, avdekke, avverge og følge opp rollesammenblanding mellom ansatte, mellom ansatte og pasienter og mellom pasienter.

2. ANSVAR

Alle ansatte

3. FREMGANGSMÅTE

3.1 Mellom ansatte, og mellom ansatt og pasient – der ansatt er utøvende part

Rollesammenblanding skjer når ansatte ved foretaket trår over en grense for hva som ligger innenfor ansattrollen.

Det kan gjelde bevisste handlinger, i den forstand at ansatte er innforstått med at hen går over grensen for en profesjonell relasjon. Det kan også være at ansatte ikke klarer å skille mellom private og profesjonelle relasjoner, eller ikke ser det problematiske i å opptre som privatperson i noen sammenhenger og være profesjonell i andre sammenhenger.

Vi skiller vanligvis mellom to ulike typer rollesammenblanding:

- **Privatisering**
- **Grenseoverskridende atferd.**

Dette er forenklinger, som i mange sammenhenger vil overlappe. Inndelingen er primært gjort for å skille mellom ansatte som innleder private relasjoner, eksempelvis vennskaps- eller kjæresteforhold med pasienten, og ansatte som begår grenseoverskridende handlinger, eksempelvis utsetter noen for seksuelt krenkende handlinger eller seksuelle overgrep under behandlingen.

Den ansatte har hovedansvar for å unngå rollesammenblanding og følge yrkesetiske retningslinjer, samt holde seg innenfor grenser for hva som ligger innenfor rollen som helsepersonell. Unngå kontakt i sosiale medier med pasienter og pårørende, og ikke ta imot gaver som privatperson.

3.2 Mellom pasienter, og pasient og ansatt – der pasient er utøvende part

Når en pasient begår overgrep mot ansatt eller annen pasient på et sykehus, kan ansvarsfordelingen være kompleks. Generelt sett er sykehuset ansvarlig for å sikre et trygt miljø for både pasienter og ansatte. Dette innebærer å ha tilstrekkelige sikkerhetstiltak og prosedyrer på plass for å forhindre slike hendelser.

Hvis en pasient begår overgrep, kan det være flere parter som kan holdes ansvarlige, avhengig av omstendighetene:

Sykehuset: Sykehuset har et ansvar for å beskytte både pasienter og ansatte. Hvis det kan påvises at sykehuset ikke har oppfylt sine plikter, for eksempel ved å ikke ha tilstrekkelig sikkerhet eller tilsyn, kan sykehuset holdes ansvarlig.

Helsepersonell: I noen tilfeller kan helsepersonell også ha et ansvar, spesielt hvis det kan påvises at de ikke har fulgt prosedyrer eller har vært uaktsomme i sin håndtering av pasienten.

Pasienten selv: Selv om pasienten kan holdes ansvarlig for sine handlinger, kan det være begrensninger, spesielt hvis pasienten ikke er samtykkekompetent eller har alvorlige psykiske lidelser.

Det er viktig å merke seg at slike saker ofte krever en grundig juridisk vurdering for å fastslå ansvarsforholdene. Norsk Pasientskadeerstatning (NPE) kan være involvert i å utrede erstatningskrav i slike tilfeller.

3.3 Virksomhetens ansvar

Legge til rette for at ansatte kan utføre sine lovpålagte plikter jf. helsepersonelloven § 16

- Etablere et system som skal bidra til å forebygge rollesammenblanding, avdekke hendelser og sikre at pasienter/brukere og eget personell følges opp
- Sørge for rapporterings-/varslingssystem
- Sørge for kompetanse-/opplæringstiltak

3.3.1 Leders ansvar

Vurdere risiko for rollesammenblanding og eventuelt iverksette risikoreduserende tiltak. Ved avdekking sørge for forsvarlig oppfølging av hendelsen. Opprette dialog med alle berørte parter og følge opp i tråd med denne og eventuelt andre aktuelle retningslinjer.

3.4 Forebygging

Alle avdelinger skal vurdere risiko for rollesammenblanding, og det skal utarbeides tiltak etter behov.

- Risikoen er større når den ansatte er mye alene sammen med pasienten eller brukeren i "lukkede rom" som langvarig psykoterapi; om pasienten har særlige sårbarheter og utfordringer med å sette grenser overfor andre; og i sammenhenger der helsepersonellet har mye fysisk kontakt med pasienten, eksempelvis fysioterapi, gynekologisk og urologiske undersøkelser.
- Privat kontakt i sosiale medier mellom ansatte og pasient eller bruker er problematisk. Slik kontakt øker sjansen for privatisering av relasjonen og utfordrer ivaretagelse av taushetsplikt. Vi anbefaler at ansatte ikke aksepterer invitasjoner til private relasjoner gjennom sosiale medier under eller nært i etterkant av at pasienten mottar helsehjelp. Slik kontakt, også gjennom e-post og SMS, kan medføre brudd på behandlingsrelasjonen. For SMS og e-post kan det å avtale konsultasjoner eller begrenset deling av informasjon være nødvendige formål. Kontakt gjennom sosiale medier påvirker risikoen for en gradvis privatisering av relasjonen.
- Der pasient har kjent historikk med grenseoverskridende adferd / overgrep eller har vært offer for dette må det vurderes om sikkerhet/trygghet bør ivaretas ved bruk av enerom.

3.5 Avdekking av hendelser og oppfølging

3.5.1 Avdekking

Avdekking av rollesammenblanding/grenseoverskridende adferd kan forekomme på ulike måter.

Pasienter- og ev. pårørende kan ta kontakt med sykehuset via telefon, epost og brev. Sykehuset kan også bli kjent med slike forhold via varslingskanaler, tilsynssaker eller ved at ledere eller kollegaer har observert episoder, eller blitt kontaktet om dette fra for eksempel pasient/bruker, pårørende eller annen ansatt.

Helsepersonell skal tilrettelegge for at pasienten kommer i kontakt med politi og bistandsadvokat dersom ønskelig:

[Arbeidsgivers ansvar for forebygging og oppfølging av rollesammenblanding | Helsetilsynet](#)

[Overgrep forkledd som behandling. Helsepersonell som utsetter pasienter for grenseoverskridende handlinger](#)

Sykehuset i Vestfold har avtale med [Overgrepsmottak - Vestfold](#) (tlf. 116 117) som tilbyr akutt behandling og rådgivning.

3.5.1.1 Der ansatt er overgriper

Ved avdekking av mulige grenseoverskridende handlinger begått av ansatte skal leder først vurdere alvorlighetsgrad. I noen tilfeller kan det være korrekt å kontakte politi. I andre tilfeller opprettes det dialog med alle berørte parter.

Ved aktuelle hendelser skal pasienter, brukere og pårørende følges opp og ivaretas.

Den fornærmede bør kontaktes så raskt som mulig av leder og eventuelt tilbys et møte for å gå gjennom hendelsen/ene. Dialog med partene skal referatføres. Der det er mistanke om grenseoverskridende handlinger, bør den fornærmede skjermes fra det aktuelle helsepersonellet.

Arbeidsgiver må også vurdere om det foreligger en risiko for at andre kan bli/ha blitt utsatt for grenseoverskridende handlinger og iverksette tiltak.

Ved mistanke om rollesammenblanding fra helsepersonell, bør det vurderes om dette skal rapporteres til tilsynsmyndighetene. Rett instans vil da være Statsforvalteren. De vil undersøke varsler om rollesammenblanding og eventuelt utrede saken videre. Om statsforvalteren vurderer at saken er så alvorlig at den kan føre til en administrativ reaksjon etter helsepersonelloven (eksempelvis tilbakekall av autorisasjon), vil saken bli oversendt til Statens helsetilsyn.

Leder skal følge opp den ansatte, og den ansatte skal gis mulighet til å presentere sin versjon. Ved sannsynliggjort brudd på lov og/eller forskrift skal virksomheten vurdere om hendelsene skal politianmeldes, se pkt. 3.5.2. Dette er særlig viktig ved mulige seksuelle overgrep, eller der privatiseringen har preg av at ansatte har utnyttet sin stilling for å innlede en seksuell relasjon. En politianmeldelse gir mulighet for en granskning av sider ved rollesammenblanding som eksempelvis tilsynsmyndighetene ikke nødvendigvis har tilgang til. I mange tilfeller kan handlingene være straffbare.

3.5.1.2 Der pasient er overgriper

Når en pasient begår overgrep mot en ansatt eller annen pasient på et sykehus, er det flere tiltak som kan iverksettes for å håndtere situasjonen og beskytte de involverte. Slike hendelser er alvorlige og krever en helhetlig tilnærming for å sikre tryggheten til både ansatte og pasienter:

Umiddelbare tiltak:

Sikre trygghet: Først og fremst må den som har blitt utsatt for overgrep sikres. Dette kan innebære å tilkalle sikkerhetspersonell eller politi.

Medisinsk hjelp: Den som har blitt utsatt for overgrep, bør få nødvendig medisinsk hjelp og støtte – se pkt. 3.5.2.

Rapportering:

Uønsket hendelse: Hendelsen må rapporteres gjennom Læringssystemet EQS. Dette er viktig for å dokumentere hva som skjedde og for å kunne analysere og forebygge fremtidige hendelser.

Yrkesskade: Hvis den ansatte har fått fysiske eller psykiske skader, kan det være aktuelt å melde dette som en yrkesskade.

Oppfølging:

Psykologisk støtte: Den som har blitt utsatt for overgrep bør få tilbud om psykologisk støtte og oppfølging for å håndtere eventuelle traumer.

Juridisk hjelp: I noen tilfeller kan det være nødvendig med juridisk hjelp for å håndtere konsekvensene av overgrepet.

Overgrepsmottaket tilbyr støttesamtaler i tiden etterpå, samt hjelp til å komme i kontakt med gratis bistandsadvokat.

Forebyggende tiltak:

Trening og opplæring: Helsepersonell bør få opplæring i å håndtere voldelige situasjoner og i å gjenkjenne faresignaler.

Sikkerhetstiltak: Sykehuset bør risikovurdere for å se om sikkerhetstiltakene bør styrkes, som for eksempel å ha flere sikkerhetsvakter eller bedre overvåkning.

For videre fremgangsmåte se 3.5.2 oppfølging.

3.5.2 Oppfølging

Ved overgrep er det viktig å sikre den fornærmedes fysiske og psykiske helse, samt å ivareta rettsmedisinske spor. Det første trinnet er å kontakte politiet og overgrepsmottak, og sikre at den fornærmede får nødvendig legehjelp og psykisk støtte.

Følgende prosedyre bør følges:

1. **Kontakt politiet:** Melding om overgrep skal gis til politiet tlf. 02800 [Anmelde andre hendelser - Politiet.no](#)
2. **Legeundersøkelse:** Den fornærmede må få legeundersøkelse for å avdekke skader og sikre nødvendig akutt medisinsk behandling - **obs sporsikring!**
4. **Rettsmedisinsk undersøkelse:** Det er viktig å dokumentere eventuelle skader og sikre rettsmedisinske spor (sporsikring). Kontakt [Overgrepsmottak - Vestfold](#) tlf. 116 117. Gjelder det innlagt pasient følg prosedyrer [Seksuelle overgrep \(SO\) - henvisning og undersøkelse ved Barne- og ungdomsavdelingen](#), eller [Seksuelle overgrep \(SO\) ≥ 14 år](#).
5. **Psykososial hjelp:** Den fornærmede trenger psykisk støtte og oppfølging, og bør få tilbud om krisesenter eller andre relevante hjelpetjenester. Se også [Oppfølging av ansatte etter kritisk hendelse og/eller alvorlig pasientrelatert hendelse](#)
5. **Dokumentasjon:** Alle hendelser og prosedyrer skal dokumenteres nøye, samt rapporteres gjennom Læringssystemet EQS.

Sporsikring utføres av [Overgrepsmottak - Vestfold](#) med evt. hjelp av gynekolog:

- Ved mistanke om overgrep bør sporsikring gjøres så raskt som mulig, spesielt hos barn. Tid er avgjørende, så det er viktig å kontakte politiet tlf. 02800 og overgrepsmottak tlf. 116 117 så raskt som mulig.
- Pasienten bør unngå å dusje, vaske eller skifte klær før sporsikring.

3.5.3 Håndtering av saker tilknyttet rollesammenblanding

Der det blir identifisert at det har oppstått en sak tilknyttet rollesammenblanding der ansatt er overgriper, skal det opprettes en egen personalsak i sak- og arkivsystemet Public 360 (P360). Saken må krysshenvises til aktuell(e) personalmappe(r) og pasientsak(er) i P360.

Saken kan oppdateres hvis det på et senere tidspunkt viser seg å gjelde flere ansatte/pasienter. Endringer må meldes fra saksansvarlig til sakarkivet.

Ledere kan få råd og veiledning i slike saker ved å ta kontakt med følgende:

- Råd oppfølging av ansatte; ta kontakt med HR
- Råd ved vurdering om det skal sendes melding til Statsforvalteren ta kontakt med foretaksjurist
- Råd ved ev. politianmeldelse ta kontakt med foretaksjurist

4. GENERELT

5. INTERNE REFERANSER

1.1.5.3	Intern delegering av fullmakter ved SiV HF
1.1.8.3.1.2	EQS - registrere melding
1.1.8.3.3.6	EQS - HMS/andre uønskede hendelser - der leder registrerer hendelse for ansatt som er skadet
1.1.12.2.3.4	Håndtering av mulige straffbare forhold mot SiV og/eller arbeidstaker
1.4.7.5	Oppfølging av ansatte etter kritisk hendelse og/eller alvorlig pasientrelatert hendelse
1.7.1.7.4	Seksuelle overgrep (SO) -henvisning og undersøkelse ved Barne- og ungdomsavdelingen.
1.7.2.8.7	Seksuelle overgrep (SO) ≥ 14 år

5. EKSTERNE REFERANSER

[Lov om spesialisthelsetjenesten m.m. \(spesialisthelsetjenesteloven\) - Lovdata](#)
[Anmelde andre hendelser - Politiet.no](#)
[Overgrepsmottak - Vestfold](#)
[Alarmtelefonen for barn og unge](#)
[DIXI RESSURSSENTER](#)
[Arbeidsgivers ansvar for forebygging og oppfølging av rollesammenblanding | Helsetilsynet](#)
[Overgrep forkledd som behandling. Helsepersonell som utsetter pasienter for grenseoverskridende handlinger](#)

7. VEDLEGG